

KNNV Afdeling Gooi

CONVO

www.knnv.nl/gooi

september 2012 – december 2012

Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging
Afdeling Gooi

<p>BESTUUR</p> <p>Voorzitter Vacant</p> <p>Secretaris tevens waarnemend voorzitter Ellie Bonin E: secretaris@gooi.knnv.nl T: 0356249076 Taludweg 71 1215 AC Hilversum</p> <p>Penningmeester en ledenadministratie Willem-Jan Hoeffnagel E: w.j.a.hoeffnagel@hccnet.nl T: 0356919356 Mr. J.C. Bührmannlaan 54 1244 PH Ankeveen</p> <p>Algemene zaken/projecten Jetse Jaarsma E: bestlid@gooi.knnv.nl T: 0355264135 Vrouwenzand 68 1274 CK Huizen</p> <p>Natuurhistorisch secretaris en contactpersoon excursieprogramma en lezingen Theo van Mens E: theovanmens@gmail.com T: 0630825198 Meikevermeent 26 1218 HE Hilversum</p> <p>Fotoverantwoording: Willem-Jan Hoeffnagel</p>	<p>WERKGROEPEN</p> <p>Plantenwerkgroep Noor van Heusden E: T:</p> <p>Paddenstoelenwerkgroep Wim Appelhof E: wa.appelhof@casema.nl T: 0302201363</p> <p>Hydrobiologiewerkgroep Koos Meesters E: meesters.j@gmail.com T: 0356563429</p> <p>Webmaster Johan Lindeman E: webmaster@gooi.knnv.nl T: 0356249076</p> <p>Mocht het zo zijn, dat de excursieleider het niet verantwoord vindt, door welke omstandigheid dan ook, dat de excursie doorgaat, dan heeft hij / zij de bevoegdheid deze af te gelasten.</p> <p>Voor ongelukken en / of problemen, die ontstaan tijdens activiteiten van de KNNV Afdeling Gooi aanvaardt de vereniging geen enkele aansprakelijkheid. Deelname geschiedt op vrijwillige basis.</p>
---	---

Contributie: lidmaatschap € 32,75 per jaar, huisgenootlid € 15,-- per jaar en convalid, donateur € 10,-- per jaar. Contributie kan voldaan worden op rekeningnummer 94250 t.n.v. Penningmeester KNNV afd. Gooi, Ankeveen.

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
Voorwoord van het bestuur.....	4
Bomen: de Paardenkastanje	5
Insecten in ons werkgebied: de Groene stinkwants	8
Verslag van de libellen / insecten-excursie naar Cruysbergen, Bussum	10
Boekbespreking: 'Nieuwe Insectengidsen'	11
Biodiversiteitje	13
Herfstprogramma 2012	13

VOORWOORD VAN HET BESTUUR

Na een koud voorjaar en een nat begin van de zomer, eindelijk een weekje warmte en zon. Er wordt wat af gemopperd op het weer, maar niet door iedereen. Iemand vertelde mij, dat het fijne van Nederland is dat er seizoenen zijn. Hij had samen met zijn vrouw genoten van de wekenlange regenval in juli.

Niet alleen het weer in Nederland varieert sterk. Terug van een vakantie in het buitenland besef je ineens hoeveel diversiteit er is in de Nederlandse natuur. Zo vind je bijvoorbeeld in het Gooi een moerasgebied en een zandverstuiving vlak bij elkaar.

Het excursieprogramma start dit najaar met een excursie van de paddenstoelenwerkgroep. Wim Appelhof, die deze werkgroep de afgelopen jaren heeft geleid, is gestopt met zijn werkzaamheden. Wij bedanken Wim voor de bezielende leiding en het doorgeven aan de webmaster van de waargenomen paddenstoelen, vaak met mooie ondersteunende foto's, zodat ook andere leden hiervan konden meegenieten. We hopen dat Wim nog vaak op excursies meegaat, want of het nou een paddenstoelen- of vogelexcursie is, er is altijd wel een paddenstoeltje in de buurt, dat door Wim wordt opgemerkt en waarover hij iets kan vertellen.

Ook het lezingenseizoen begint weer. De lezingen vinden plaats in de Info-schuur van het GNR en worden door de KNNV en het IVN gezamenlijk verzorgd. De onderhandelingen met het GNR over het gebruik van de Info-schuur hebben inmiddels het stadium bereikt van contractondertekening door de betrokken natuurorganisaties. Het GNR wil graag dat de KNNV ook participeert in het contract en de KNNV heeft, in het kader van de steeds verdergaande samenwerking met het IVN, besloten om mee te doen. Hierdoor kan de KNNV nu ook beschikken over een droge bergruimte, waar alle spullen die nu her en der bij leden liggen opgeslagen, kunnen worden ondergebracht.

We wensen u veel plezier op de lezingen en excursies.

BESTUURSLEDEN GEZOCHT, MELDT U!!!!!!!!!!!!!!

BOMEN: DE PAARDENKASTANJE

U hebt vast wel eens een Paardenkastanje gezien. Het is een snelgroeiende, vaak imposante boom van soms 25 tot 35 meter hoog met een symmetrische kroon, die wel meer dan 20 meter breed kan worden. De twijgen zijn soms wel meer dan een centimeter in doorsnee met 's winters grote brede spits uitlopende knoppen, die kruiswijs tegenover elkaar staan. Onder de knoppen vind je grote hoefijzervormige bladmerken (bladlittkens), waar de sporen (littkens van de vaatbundels die het blad voeden) als hoefnagels in de rand van het "hoefijzer" staan. Het einde van de tak loopt vaak uit in een extra dikke bloeiknop.

Je zou het haast niet geloven dat deze bekende bomen pas in de zeventiende eeuw in onze contreien terecht kwamen. De Witte paardenkastanje komt oorspronkelijk uit de Balkan. Hij begon zijn opmars door Europa, toen de plant in 1576 vanuit Constantinopel werd geïntroduceerd in de botanische tuinen van Wenen. Nog geen 40 jaar later had deze exotische boom Engeland al bereikt. De zeventiende eeuw was in Nederland en omstreken een periode van economische groei en grote welvaart. Planten uit de Oriënt waren 'in'. Binnen de kortste keren had elke welvarende burger tulpen in de tuin en als je een beetje tuin had, kon je ook wel zo'n mooie kastanje kwijt. Paardenkastanjes kiemen makkelijk en kunnen bo-

vendien goed tegen koude winters. Zo is het eigenlijk gekomen, dat je in Nederland zoveel Paardenkastanjes tegenkomt.

Een jonge Paardenkastanje heeft een gladde grijsbruine tot donkergrijze schors. Als de boom ouder wordt begint de schors te scheuren en vormt langwerpige schilferende plaatjes. Paardenkastanjes worden meestal niet

erg oud. Met een jaar of 150 hebben de meeste Paardenkastanjes het wel gehad. Op een dag bezwijkt een Paardenkastanje onder zijn eigen gewicht. De “Anne Frankboom” is hier een mooi voorbeeld van.

Vanaf ongeveer een jaar of zeven komt een kastanjeboom in bloei. Rond half april beginnen de dikke Kastanjeknoppen uit te lopen.

Eerst vouwen van buiten naar binnen de knopschubben naar beneden. De bladeren worden zichtbaar. Ze staan dicht tegen elkaar rechtop. Een week later zijn de bladeren al stevig gegroeid en naar beneden geklapt, soms tot tegen de bladsteel aan. Bij de eindknoppen is de bloeiwijze nu zichtbaar. In de weken daarop vouwen de blaadjes zich open naar het licht en onder de boom wordt het donker. Half mei begint echt de bloei. De bloeiwijzen worden, om mij duistere reden, kaarsjes genoemd. Zo'n kaarsje is een enigszins piramidale pluim. De bloemen hebben een vijftandige kelk en vier tot vijf kroonbladen met zeven meeldraden en één stijl. In de bloeipluimen komen zowel mannelijke als tweeslachtige bloemen voor; beide hebben honingmerken. De Paardenkastanje is protandrisch, dat wil zeggen dat eerst de meeldraden bloeirijp zijn en pas daarna de stijl. Dit verhoogt de kans op kruisbestuiving.

In Nederland kennen we twee verschillende 'soorten' Paardenkastanje. De meest voorkomende soort is de Witte paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*). Daarnaast kennen we de Rode paardenkastanje (*Aesculus x carnea*). De Rode paardenkastanje is een kruising tussen de Witte paardenkastanje en de Amerikaanse *Aesculus pavia*. Deze soortkruising is vruchtbaar: de kastanjes van de Rode paardenkastanje zijn kiemkrachtig. Het soortsbegrip ligt hier dus wat vaag.

De Rode- en de Witte paardenkastanje zijn het gehele jaar door goed uit elkaar te houden. Tijdens de bloei heeft de Witte paardenkastanje witte bloemen die naarmate de bloei vordert enigszins roze verkleuren. De Rode

paardenkastanje daarentegen heeft roze tot rode bloeipluimen. Het blad van beide boomsoorten verschilt ook. Een Witte paardenkastanje heeft handvormig samengestelde bladen met gemiddeld ongeveer zeven zittende blaadjes. (Blaadje is hier een botanische term die een deelblad van een samengesteld blad aanduidt.) Een blaadje van de Witte paardenkastanje is tussen de 15 en 30 centimeter lang. De grootste breedte ligt vanaf de bladsteel gezien voorbij het midden. Een Rode paardenkastanje heeft handvormig samengestelde bladen met gemiddeld ongeveer vijf zittende blaadjes. Een blaadje van de Rode paardenkastanje is tussen de 10 en 20 centimeter lang, de grootste breedte ligt vanaf de bladsteel gezien in het midden. De knoppen van de Witte paardenkastanje zijn donker en kleverig. De knoppen van de Rode paardenkastanje zijn grijsachtig en nauwelijks kleverig. Zowel de Rode- als de Witte paardenkastanje hebben een driekleppige doosvrucht die wel bolster wordt genoemd. De bolster van de Witte paardenkastanje heeft echter stekels, die van de Rode niet. De vrucht van beide soorten bevat één tot drie zaden, die we kastanjes noemen.

De laatste jaren heeft de Paardenkastanje het zwaar in Nederland. Sinds de jaren tachtig rukt een mineermotje *Cameraria ohridella* op. De larven van dit insectje dat uit Azië afkomstig is, tasten op grote schaal het blad van vooral de Witte paardenkastanje aan. De aantasting kan de boom het leven kosten.

In 2002 dook bovendien, in de Haarlemmermeer, een onbekende ziekte op bij de Witte paardenkastanje waar de bomen aan dood gaan. Op de bast van de boom ontstaan roestbruine plekken die gaan bloeden met een stroperige vloeistof. Deze kastanjebloedingsziekte heeft zich inmiddels over het gehele land verspreid en is inmiddels ook in omliggende landen opgedoken. De ziekte lijkt te worden veroorzaakt door een bacterie *Pseudomonas syringae*. Een remedie is nog niet voorhanden.

De Paardenkastanje moet het vooral hebben van zijn sierwaarde, het is een prachtige boom met een schitterende bloei. Voor deze boom moet je wel over een (heel) grote tuin beschikken. De boom groeit erg snel en

wordt al snel te groot. Bovendien kan het wortelstel een gemiddelde fundering aardig beschadigen. Het hout van de Paardenkastanje is eigenlijk nergens geschikt voor, het is zacht en sponzig en dus ongeschikt als timmerhout. Het hout brandt bovendien slecht. De vruchten zijn in tegenstelling tot de vruchten van de echte Kastanje niet eetbaar voor de mens. De Paardenkastanje heeft botanisch gezien niets met de echte kastanje te maken. Er is alleen een oppervlakkige gelijkenis tussen de zaden en de vruchten. Er doen hardnekkige verhalen de ronde dat Paardenkastanjes als paardenvoer zouden worden gebruikt. Echter: (paarden)kastanjes zijn, net zoals voor mensen, giftig voor paarden. Andere diersoorten als koeien en herten zijn wel in staat paardenkastanjes veilig te verteren. Een verhaal wat ik niet heb kunnen ontzenuwen is het gebruik van paardenkastanjes als medicijn voor hoestende paarden, maar ik ben eigenlijk bang dat het middel erger is dan de kwaal.

Toch is de Paardenkastanje een bewezen geneeskruid, dat onder andere wordt gebruikt voor de behandeling van spataderen en aambeien. Ook worden de UV-werende bestanddelen gebruikt in huidcrèmes. En natuurlijk is er het volksgeloof dat een paardenkastanje in de broekzak helpt tegen reuma of jicht. In de mythologie speelt de paardenkastanje geen rol van betekenis.

Er zijn op kleine schaal nog wel wat toepassingen van Paardenkastanje. Zo wordt uit de bast van de boom een rode kleurstof gewonnen. Gemalen kastanjes worden gebruikt voor het wassen van wol of vlas om de vezels wit te maken of zelfs hemelsblauw te kleuren. Tenslotte is er in Engeland een kinderspel (conkers) ontstaan dat helemaal om de kastanjes van de Paardenkastanje draait.

Jetse Jaarsma

INSECTEN IN ONS WERKGEBIED: DE GROENE STINKWANTS

Herkenning

De Groene stinkwants (*Palomena prasina*) is een groene wants met een bruin uiteinde. Deze soort is zeer algemeen in Nederland en eigenlijk alleen te verwarren met *Palomena viridissima*. Deze laatste soort is echter erg zeldzaam in Nederland. De lengte van de Groene stinkwants

is 12 – 14 mm. In het najaar kleuren ze brons en in het voorjaar weer groen. Ook de nimfen zijn regelmatig en in verschillende stadia waar te nemen (zie foto's hieronder).

Waarneming

Het verspreidingsgebied beslaat geheel Europa en loopt door tot in Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Deze plantenzuigende soort wordt voornamelijk op braam aangetroffen (maar ook wel op andere kruidachtige planten en bomen), waarop ze een kenmerkende wantsen-“geur” achterlaten.

De imago's van de Groene stinkwants kunnen van augustus tot en met juni worden waargenomen. De imago's overwinteren op droge, beschutte plekken onder houtstapels. Vanaf eind juli maar meestal in augustus verschijnen de nieuwe imago's. Ze kunnen zowel in droge als vochtige omgeving worden waargenomen.

Biologie

De paring en ei-afzetting vinden plaats in mei / juni. De eieren worden aan plantendelen vastgekleefd. Een legsel bestaat uit 28 eieren. Uit de eieren komen nimfen die een aantal stadia doorlopen tot het imago verschijnt.

Bescherming

De Groene stinkwants is zeer algemeen in Nederland en heeft geen speciale bescherming nodig. Omdat hij veel voorkomt heeft de soort ook veel parasieten. Voorbeelden hiervan zijn de de graafwesp *Astata boops* en de Knikadergoudwesp *Holypyga generosa*. De laatste heeft zelfs minimaal drie tot vier nimfen van de Groene stinkwants nodig om zijn cyclus te kunnen voltooien.

Willem-Jan Hoeffnagel

VERSLAG VAN DE LIBELLEN / INSECTEN-EXCURSIE NAAR CRUYSBERGEN, BUSSUM

Datum: 21 juli 2012.

Aanvang 13:00 uur.

Leiding: Willem-Jan Hoeffnagel

Weer: half bewolkt, 19 graden, wind matig

Aantal deelnemers: 10 (inclusief excursieleider)

Tegen 13 uur verzamelde zich een gezelschap van KNNV- en IVN-leden bij de ingang van Cruysbergen voor een libellen/insectenexcursie. Er werd overigens niet alleen naar insecten, maar ook naar planten gekeken. Er was een weersverbetering aangekondigd, maar deze zette niet helemaal door. Toch waren de omstandigheden wel redelijk voor het waarnemen van insecten.

Bij het eerste water troffen we al snel diverse soorten libellen aan (een Lantaarntje in diverse kleurvormen en een Watersnuffel), maar ook een Amerikaanse rivierkreeft. Tussen de vegetatie waren de Grote groene sabelsprinkhaan en ook het Gewoon spitskopje te zien. Er werden ook nog een aantal leuke

planten gevonden zoals Koningsvaren, Moeraswolfsklauw en Zonnedauw.

Er werd uitgebreid gediscussieerd over de diverse plantensoorten: was het nu wel of geen Blaartrekkende boterbloem? Na enig zoekwerk werd er een intact exemplaar van een libellenlarvehuidje bemachtigd. Het ingenieuze mechaniek van het vangmasker, was met de loop goed te zien. Bij het laatste open water was er dan toch nog een patrouillerende echte libel. Bruin lijf en groene ogen: dat kon niet anders dan de Vroege Glazenmaker zijn.

Willem-Jan Hoeffnagel

BOEKBESPREKING: 'NIEUWE INSECTENGIDSEN'

Michael Chinery, *Nieuwe insectengids*. Tirion natuur, 9de druk, 2012. ISBN 978 90 5210 871 1 en Heiko Bellmann, *Insectengids*. Tirion natuur, 7de druk, 2012. ISBN 978 90 5210 781 3, elk voor E29,95.

Deze twee Insectengidsen kwamen dit jaar uit bij dezelfde uitgever! De eerste met een determinatiesleutel tot de ordes - en - tekeningen van de soorten. De tweede met een tekening van een voorbeeldinsect van elke orde, samengevoegd volgens kleurcodes - en - foto's van de soorten. Ze beschrijven de insecten uit hetzelfde gebied van Europa: zo ongeveer ten westen van Finland tot aan het noorden van de Adriatische zee. De gidsen behandelen beide ook Termieten en Wandelende takken, maar verder verschillen ze.

Want hoe gaan ze om met de ongeveer 20.000 soorten insecten in Nederland? Kun je die wel in een handzaam boekje stoppen, zoals dat bij planten gebeurt? In de flora van Heukels staan alle 1581 plantensoorten die in Nederland voorkomen. In de beide gidsen worden ook ongeveer 1500 soorten beschreven, maar dat is dus slechts een beperkte selectie. Gemiddeld is één op de twaalf in Nederland levende soorten opgenomen. Hierbij is gekozen voor soorten die opvallen of die in ieder geval door de natuurliefhebber kunnen worden opgemerkt.

Er worden voorbeeldsoorten uit de verschillende families weergegeven. De gidsen verschillen in de keuze van deze voorbeeldsoorten. Zo zijn van de 12 soorten Schrijvertjes (Girinidae) die in Nederland voorkomen, in elke gids maar 2 soorten opgenomen: Chinery kiest voor het Harige schrijvertje en het Schrijvertje terwijl Bellman de keuze laat vallen op het Harige schrijvertje en het Slootschrijvertje. Als je de gidsen samen gebruikt, heb je dus zicht op 3 van de 12 soorten.

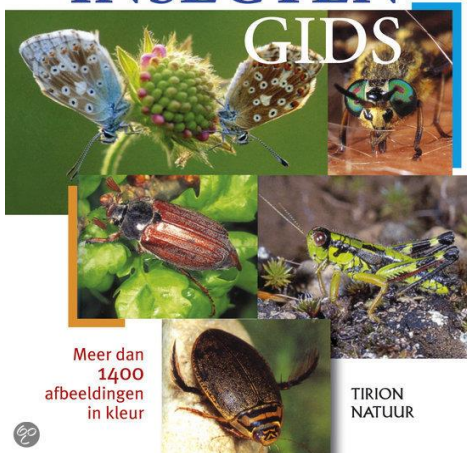

Heiko Bellmann

INSECTEN

GIDS

Waarschijnlijk omdat Libellen gemakkelijker te determineren zijn dan Schrijvertjes, zijn er ook relatief meer soorten libellen geselecteerd.

Van de 65 soorten Libellen in Nederland vinden we in Chinery 52 soorten terug en in Bellman 49. Als je beide gidsen samen gebruikt dan kom je tot 60 soorten: In Chinery staan namelijk 11 soorten die niet in Bellman voorkomen en in Bellman 8 soorten die niet in Chinery voorkomen. Dit alles geldt ook voor andere insectengroepen, zoals de Bijen en de Vlinders. Van de 350 bijensoorten is in beide gidsen een eigen selectie gemaakt van ongeveer 50 soorten. Van de Witjes gaat het om 11 van de 13 soorten. Steeds een selectie naar de smaak van de gidsenschrijver.

Als je de gidsen samen gebruikt dan is het assortiment van soorten waaruit je kunt kiezen, dus groter.

De gidsen verschillen verder sterk in de uitvoering. In Chinery staat de ordening voorop, in ordes, families en verder, met een determinatiesleutel tot de ordes. Dat vergt enige studie, maar dan heb je ook duidelijkheid. In Bellmann staat het gebruiksgemak voorop, met een beeldende sleutel tot de ordes en met kleurcodes. De lagere klassen, zoals de families, zijn ook wel te vinden, maar wat lastiger.

Foto's of tekeningen? Het is maar wat je prettig vindt. Foto's (Bellmann) zijn levensecht, maar niet alle kenmerken komen goed uit. De tekeningen (Chinery) zijn erg precies, maar zo zie je het in het echt vaak niet.

Ik gebruik de gidsen dus graag samen, vanwege hun wederzijdse aanvulling op soortengebied en de verschillen in opzet. Ook plantenliefhebbers werken vaak met meer gidsen. Naast de Heukels gebruiken ze een Eggelte of een gids met kleurenplaatjes/foto's.

Theo van Mens

BIODIVERSITEITJE

'Mossen lokken diertjes voor bevruchting'

Tot nu toe werd gedacht dat spermatozoiden van mossen zich alleen met behulp van regen en dauw zwemmend konden voortbewegen: van het mannelijke orgaan (antheridiën) op de groene mosplant, naar het vrouwelijke (archegoniën). De spermatozoiden kunnen zich met hun twee zweepdraden (bikonta) wel 10 cm zwemmend voortbewegen of zich met behulp van spatbekers wel een meter de lucht in laten slingeren.

Maar u begrijpt wel dat bij tweehuizige mossen (de helft van alle soorten) toch alle zeilen bijgezet moeten worden om de spermatozoïde op de juiste plek te krijgen. Antheridiën en archegoniën zitten immers niet op dezelfde mosplant. En bij éénhuizigen dreigt juist het omgekeerde: de zelfbevruchting.

Gelukkig is er nog een andere verspreidingsmethode van spermatozoiden, namelijk via kleine dieren zoals Springstaarten (insecten) en Mijten (spinachtigen). Deze methode werkt ook bij droog weer. Bij nat weer verloopt de bevruchting zelfs succesvoller dan zonder deze diertjes.

De spermatozoiden worden aangelokt door geurstoffen van de archegoniën en deze geurstoffen trekken ook de diertjes aan. Ook de antheridiën blijken geurstof te produceren, deze zijn wel wat minder aantrekkelijk dan die van de archegoniën, maar toch nuttig als aanvulling op deze verspreidingsmethode.

Na de versmelting van de spermatozoiden met de eicel ontstaat het sporenkapsel, van waaruit de sporen verder worden verspreid.

Theo van Mens (vrij naar een artikelje in de NRC van 21 juli 2012).

HERFSTPROGRAMMA 2012

Dit programma is ontstaan door een intensieve samenwerking van de KNNV met het IVN in de gezamenlijke commissie Contacten.

Zaterdag 1 september: Paddenstoelenwerkgroep, eerste excursie van het seizoen

Traditiegetrouw gaat de paddenstoelenwerkgroep begin september weer voor de eerste keer op pad. Dit jaar zullen de excursies bij toerbeurt worden geleid door leden van de werkgroep. Deze eerste excursie wordt geleid door Yolande Bosman.

Locatie: Parkeerplaats van het Sint-Janskerkhof te Laren. Verzamelen: 10.00 u.

Neem je nog geen deel aan de paddenstoelenwerkgroep en wil je op de hoogte gehouden worden van de excursies van de paddenstoelenwerkgroep, stuur dan een e-mail aan: secretaris@gooi.knnv.nl

Zaterdag 8 september: Wandelexcursie op Leersumse Veld, door Noor van Heusden)

Het Leersumse Veld is een afwisselend gebied met bossen, heidevelden, zandverstuivingen, vennen en akkers met "akkeronkruiden". De variatie aan biotopen geeft kansen op het zien van de meest uiteenlopende flora en fauna. De Dodaars broedt er in de vennen; daar kunnen de plantenliefhebbers Drijvend veenmos en Snavelzegge aantreffen. Vogelaars kunnen op zoek gaan naar Zwarte specht, Kuifmees, Vuurgoudhaan, Kruisbek, Raaf, Sperwer, Buizerd en Boomleeuwerik. De Ree komt er voor evenals verschillende kleinere zoogdieren. Heideblauwtje en Levendbarende hagedis bewonen er de heidevelden. In de akkers zijn Korenbloemen, Klaprozen en Slofhakken te vinden. Bij de Veldschuur van Staatsbosbeheer start een rondwandeling van 8 km door het gebied.

Locatie: Parkeerterrein NS-station Bussum-Zuid. Verzamelen: 9.30 u.

Maandag 17 september: Lezing over paddenstoelen, door Jos Ketelaar
Contactavond met paddenstoelenkenner bij uitstek, Jos Ketelaar. Al vaker heeft Jos ons laten profiteren van zijn bijzondere paddenstoelenkennis en zijn prachtige foto's. Iedere keer weer gaan we na zijn presentatie onder de indruk naar huis. Beter kunnen we je deze lezing niet aanbevelen!

Locatie:INFO-schuur Goois Natuurreservaat, Naarderweg 103a te Hilversum. Aanvang 19:45u.

Maandag 15 oktober: Lezing over bomentaal door Frans Lubbers

Wat is bomentaal? Wat kan een boom je vertellen, niet in woorden, maar wel in beelden, in boomvormen? Een boom spreekt tot je in een beeldende taal die je kunt uitleggen en interpreteren. Frans Lubbers heeft daar studie van gemaakt en zal ons op speelse wijze de ogen (oren) openen. Als je de bomentaal een beetje begrijpt zal het bos nog interessanter voor je worden! Dit is een boeiende en leerzame avond voor ieder die oog en oor heeft voor bomen.

Locatie: INFO-schuur Goois Natuurreservaat, Naarderweg 103a te Hilversum. Aanvang 19:45u.

Zondag 21 oktober: Vogelexcursie bij de pier van IJmuiden door Ellie Bonin
Lekker uitwaaien op de pier. Wij hopen hier weer veel (trekkende) (zee)vogels te zien. Neem verrekijker en vogelboekje mee!

Locatie: Parkeerterrein NS-station Bussum-Zuid. Verzamelen: 9.30u.

Zaterdag 3 november: Excursie door de herfst 2012 met Jetse Jaarsma
Naaldbomen blikken of verblozen niet bij het naderen van de winter, maar bij loofbomen zit dat anders en daar danken wij de mooie herfstkleuren aan. Wij gaan ervan genieten.

Locatie: Parkeerterrein NS-station Bussum-Zuid. Verzamelen: 13.00 uur (of om 13.30 uur bij de ingang van de siertuin bij Gooilust).

Maandag 19 november: Lezing over bos en natuurbeheer in het Gooi in samenwerking met de gidsenopleiding

Een kijkje achter de schermen van het bos- en natuurbeheer in ons eigen Gooi. Wat zijn de ontwikkelingen nu en voor de toekomst. En wat is speciaal voor ons geïnteresseerde natuurliefhebbers van belang? Deze interessante avond in samenwerking met de gidsenopleiding mag je gewoonweg niet missen!

INFO-schuur Goois Natuurreservaat, Naarderweg 103a te Hilversum; aanvang 19:45u.

Maandag 10 december: Lezing: De Educatieve Tuin, Gids voor de Natuur
Theo van Mens en Jenny Brook, gidsen in opleiding, presenteren de resultaten van hun onderzoek naar de educatieve (botanische) tuinen in het Gooi en enkele markante gidstuinen in Noord-Holland en Utrecht. Al wandelend langs een aantal bijzondere heemtuinen en twee kleine juwelen binnen de bebouwing van Hilversum komen we tenslotte uit bij onze eigen Heemtuin in Blaricum, waar Theo en Jenny regelmatig te vinden waren in het groei- en bloeiseizoen van 2012. Er wordt aandacht geschonken aan de verschillende uitgangspunten en de educatieve doelstellingen van de tuinen. Als illustratie krijg je beeldmateriaal met bijzondere exemplaren van onze inheemse flora maar ook nog een paar mooie exoten.

Locatie: INFO-schuur Goois Natuurreservaat, Naarderweg 103a te Hilversum. Aanvang 19:45u.

Afz: KNNV Afd. Gooi
Mr. J.C. Bühmannlaan 54
1244 PH Ankeveen

